

Степаненко О. І.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри обліку і оподаткування

Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана

м. Київ, Україна

МАЛИЙ БІЗНЕС В СКЛАДІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЙОГО МІСЦЕ І РОЛЬ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Суб'єктами підприємницької діяльності виступають комерційні організації (незалежно від форм власності, в тому числі державні підприємства, недержавні юридичні особи) та фізичні особи, які здійснюють підприємницьку діяльність (індивідуальні підприємці). До інших учасників підприємницької діяльності можна віднести: некомерційні організації, що займаються підприємництвом; громадян, які здійснюють підприємницьку діяльність без реєстрації; філії та представництва комерційних організацій; об'єднання підприємців – фінансово-промислові групи, холдинги, прості товариства та інші об'єднання без утворення юридичної особи. Підприємець – це особа, яка здійснює підприємницьку діяльність в установленому порядку на професійній основі. Для того щоб той чи інший учасник економічних відносин був визнаний підприємцем, він повинен відповідати певним ознаками: 1) мати відокремлене майно (необхідне для здійснення підприємницької діяльності); 2) володіти господарською компетенцією; 3) бути зареєстрованим в установленому порядку; 4) нести самостійну майнову відповідальність.

Мале підприємництво є органічним структурним елементом економіки. Цей сектор економіки історично і логічно відіграв роль необхідної передумови створення ринкового середовища. Воно було первинною вихідною формою ринкового господарювання у вигляді дрібнотоварного виробництва. Історично мале підприємництво являло собою самостійну господарську діяльність, що зорієнтована на локальний ринок товарів та послуг. Його капітал був обмеженим, власник і підприємець – одна особа. Такі підприємства були незалежні від великого капіталу, платили

податки, не потребували підтримки з боку держави та не кооперувалися між собою. Це – класичне мале та середнє підприємництво, із якого по мірі поглиблення поділу праці, нагромадження капіталу і зростання доступності транспортних послуг зросли великі фірми.

Економічний розвиток кожної країни передбачає формування різних пластів бізнесу, у тому числі й малого бізнесу, який передбачає невеликі обсяги діяльності, але, при цьому, спроможний забезпечувати певну частину потреб суспільства. Малий бізнес є складовою економічної системи країни і його розвиток відповідним чином впливає на цінову політику окремих видів товарів, робіт, послуг, створення їх асортименту, а також формування робочих місць. Але, вітчизняна законодавча база не містить на сьогоднішній день трактування такої економічної категорії як «малий бізнес» та «мале підприємництво». Крім того, є відмінності у характеристиці суб'єктів малого бізнесу у різних законодавчих та нормативно-правових актах.

В економічній літературі з питань характеристики малих підприємств частіше зустрічаються такі терміни як «малий бізнес» та «мале підприємництво». В більшості випадків ці дві категорії ототожнюють. Зокрема, «бізнес» є англomовним словом (англ. *business* – справа, діло) – підприємницька, комерційна чи будь-яка інша діяльність, що не може суперечити закону і спрямована на отримання прибутку. Бізнес (також відомий як підприємство або фірма) є організацією, що бере участь в торгівлі товарами чи послугами споживачам. У свою чергу підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність із метою досягнення економічних та соціальних результатів та одержання прибутку. Дійсно, на перший погляд ці поняття, «бізнес» і «підприємництво», є тотожними, але науковці доводять, що бізнес – поняття більш широке, ніж підприємницька діяльність, оскільки до бізнесу відноситься здійснення будь-яких одноразових комерційних угод в будь-якій сфері діяльності, які направлені на одержання доходу. В табл. 1 узагальнено підходи науковців до трактування терміну «малий бізнес».

Трактування терміну «малий бізнес» в науковій літературі

№ з/п	Науковець	Трактування
1	Варналій З.С. [1, с. 73]	Діяльність будь-яких малих підприємств та окремих громадян (фізичних осіб) з метою отримання прибутку. Практично, це будь-яка діяльність зазначених суб'єктів господарювання, спрямована на реалізацію власного економічного інтересу, яка не обов'язково має бути особливо ризиковою та інноваційною діяльністю на засадах нової економічної відповідальності
2	Мохненко А.С. [2, с. 34]	Сукупність особливих соціально-виробничих відносин щодо отримання прибутку в межах розвитку регіональної економіки
3	Райзберг Б.А. [3, с. 241]	Бізнес, здійснюваний у малих формах, що спирається на підприємницьку діяльність приватних підприємців, невеликих фірм, малих підприємств. Малий бізнес характерний для деяких видів і форм виробництва, торгівлі, сфери послуг
4	Слав'юк Р.А. [4, с. 411]	Самостійна, систематична господарська діяльність малих підприємств будь-якої форми власності та громадян-підприємців (фізичних осіб), яка здійснюється на власний ризик з метою отримання прибутку

Джерело: узагальнено за інформацією [1; 2; 3; 4]

Отже, *малий бізнес* (англ. *small business*) – це підприємницька діяльність, сформована на власний ризик, що не суперечить чинному законодавству, створює невелику кількість робочих місць. Мета створення малого бізнесу – це отримання прибутку та/або самореалізація. Для малого бізнесу характерні відносно невеликі розміри, обмежена кількість людей, обмежений обіг капіталу, локальний район операцій та конкретний напрям роботи. Щодо терміну «мале підприємництво», то його тлумачення майже відсутнє в економічній літературі. Переважно використовується термін «малий бізнес».

Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» виділено критерії віднесення підприємств (крім бюджетних установ) до мікропідприємств, малих, середніх та

великих [5]. Для визначення розміру підприємства необхідна його відповідність щонайменше двом із трьох таких критеріїв: 1) балансова вартість активів; 2) чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); 3) середня кількість працівників на рік. Основні відмінності в класифікації підприємств в залежності від їх розміру наведено в табл. 2.

Таблиця 2

**Класифікація підприємств (крім бюджетних установ)
за їх розміром для цілей бухгалтерського обліку
та складання звітності**

Суб'єкти підприємництва (за розміром)	Критерії визнання відповідно до Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо вдосконалення деяких положень» від 05.10.2017 р., № 2164-VIII		
	Середня кількість працівників за рік	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	Балансова вартість активів
Мікро-підприємство	до 10 осіб	до 700 тис. євро	до 350 тис. євро
Мале підприємство	від 10 до 50 осіб	від 700 тис. євро до 8 млн. євро	від 350 тис. євро до 4 млн. євро
Середнє підприємство	від 50 до 250 осіб	від 8 млн. євро до 40 млн. євро	від 4 млн. євро до 20 млн. євро
Велике підприємство	більше 250 осіб	більше 40 млн. євро	більше 20 млн. євро

Джерело: узагальнено за інформацією [5]

Отже, *малі підприємства* – це не якийсь конкретний тип підприємств, а частина наявних, виділена тільки за критерієм їхнього розміру й наділена додатковими правами та пільгами. Це досить поширена й ефективна форма господарювання. Вони мають багато таких рис, які не можуть бути притаманні великим підприємствам. Саме мале підприємництво здатне найоперативніше відреагувати на кон'юнктуру ринку і таким чином надавати економіці необхідної гнучкості. Ця властивість малого

бізнесу набуває особливого значення в сучасних умовах, коли відбувається швидка індивідуалізація і диференціація споживацького попиту, прискорення науково-технічного прогресу, розширення номенклатури товарів і послуг. Проста організаційна структура, невелика чисельність працюючих, швидке прийняття рішень сприяє гнучкості виробництва малих підприємств. Вони здатні в короткі терміни змінювати і розширювати номенклатуру товарів та послуг, займати сектори в усіх сферах економіки, а це означає, що вони швидко можуть перетворити країну, покращити життя людей.

Роль малого бізнесу полягає в тому, що він:

- 1) визначає темпи економічного розвитку, структурну та якісну характеристику внутрішнього валового продукту, ступінь демократизації суспільства;
- 2) здійснює структурну перебудову економіки;
- 3) характеризується швидкою окупністю затрат, свободою ринкового досвіду, високою мобільністю;
- 4) формує соціальний прошарок підприємців-власників, тобто основу середнього класу;
- 5) забезпечує насичення ринку товарами та послугами, реалізацію інновацій, додаткові робочі місця;
- 6) сприяє послабленню монополізму, розвитку конкуренції.

Істотно впливає малий бізнес на формування конкурентного середовища, що для нашої високомонополізованої економіки має першочергове значення. Мале підприємництво антимонопольне за своєю природою. Це проявляється в різних аспектах його функціонування. З одного боку, в силу чисельності функціонуючих господарств і їхньої високої динаміки, меншою мірою піддається монополізації, ніж великі підприємства. З іншого боку, суб'єкти малого бізнесу виступають досить відчутним конкурентом, що підриває монопольні позиції великих підприємств. Саме ця якість малого бізнесу, зіграла неабияку роль у послабленні, а часом і в подоланні промислово-розвинутими країнами властивої великому капіталу тенденції до монополізації і затримки технічного прогресу.

Список використаних джерел:

1. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії та практики. Київ : Знання, 2011. 277 с.
2. Мохненко А.С. Становлення малого бізнесу регіону та підтримання його розвитку: монографія. Херсон : Айлант, 2013. 112 с.
3. Райзберг Б.А. Курс економіки : учебник. Москва : ИНФРА, 1997. 720 с.
4. Слав'юк Р.А. Фінанси підприємств: підручник. Київ : Знання, 2014. 550 с.
5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Дата оновлення 18.09.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 12.01.2021).